

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Received: 26.06.2023

Kabul / Accepted: 29.01.2024

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.55666/folklor.1320008

**DOKUYUCU ANA ARKETİPİ BAĞLAMINDA DİRSE HAN OĞLU
BOĞAÇ HAN ANLATISI**

Fevziye ALSAÇ*

Öz

Dede Korkut anlatıları, tema ve içerik yönüyle Türk toplumuna ait mitik bilincin ve kolektif şuurun seçkin metinleridir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısı, kahramanlık temasının Oğuz toplumuna ait ideallerle şekillendiği bir metindir. Anlatıda temel vaka, baba ve oğul arasındaki çatışma ve çatışmanın çözümü olarak dokuyucu ana arketipinin işlev kazanmasıdır. Başlangıç, yaratılış, anaerkil güç, bereket, bolluk ve dışının ağırları örme vasfı üzerine inşa edilmiş dokuyucu ana arketipi, çocuk ve anne arasındaki göbek bağıyla bağlantılı geleneksel bir bağdır. Dokuyucu ana imgesinde kadının yol göstericiliği; yaşam verme, hayatı işleme, kişiyi dış dünyadaki sosyal ortama hazırlama gibi yaşamsal işlevlere sahiptir. Dokuyucu ana arketipi, kendilik bilincine ulaşmak için bilginin öğrenilmesi, keşfi ve öğrenmenin hayat boyu devam etmesi sürecidir. Hayatı tanıma, topluma kabul ve geçiş ritüelleri dokuyucu ana arketipine ait temel izleklerdir. Anlatıda dokuyucu ana figürü olan kadın, öncelikle çocuksuzluk motifinde eşinin öfkesini sakinleştirip geleneği ve atalar öğretisini telkin eder. Dokuyucu ana formunda tinsel ve içsel geleneklerin öğretiminde anne figürü, her zaman işlevsel bir öneme sahiptir. Olay örgüsünün devamında çocuğun dünyaya gelmesinde ve Dirse Han'ın Oğuz toplumunda itibarına kavuşması dokuyucu ana arketipiyle gerçekleşir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısında anne ve eş rolünü dokuyucu ana imgesiyle koruyan kadın kahraman, oğlunun ilk avı sırasında gelişen olumsuz durum ve çatışma sürecini ipleri eğiren ve dokuyan imge olarak çözüme ulaştırır. Kadın karakter, eş ve anne olarak hem babaya hem de oğula kendilik bilincine ulaşma yolculuğunda rehberlik eder. Oğlunun babasını affetmesini ve eşinin kırk namerdin düşmanlığına uyanmasını sağlar. Boğaç Han annesinin dokuduğu kültür kodlarını özümser, hatırlar ve işlevselleştirir. Kültür kodları ailenin önemini kavramak, ataya/kökene saygı duymak, millî değerlere bağlılık göstermek ve töreye uymaktır. Boğaç Han, annesini dinleyerek kendi olma ödev ve sorumluluğunu sağlıklı bir şekilde gerçekleştirir. Dokuyucu ana arketipi, baba-oğul paradigmasında ocak kültürünün bütünleştirici işleviyle gerçeği yeniden üretir. Dokuyucu ana imgesi anlatılarda dışının dokuyarak inşa etme ve öğretme süreçlerinin ifadesidir. Dokuyucu ana arketipi, Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısında dışının, eril ilkeyi inşa etme sürecini ve evrenin/tabiatın düzeninin anlam kazanmasını sembolize eder. Çalışmada dokuyucu ana arketipi tanıtılmış; Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısı örneklemeyle dokuyucu ana arketipinin anlatıda kazandığı fonksiyonlar yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dokuyucu ana, dişil enerji, anne, Boğaç Han, ortak bilinç.

* Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fevziyealsac_23@hotmail.com. ORCID ID: 0000-0001-6419-1617

DIRSE HAN OGLU BOĞAÇ HAN NARRATOR IN THE CONTEX OF THE MOTHER ARCETYPE OF WEAVER

Abstract

Dede Korkut narratives are distinguished texts of the mythical consciousness and collective consciousness of the Turkish society in terms of theme and content. The narrative of Dyse Khan's Son, Boğaç Khan, is a text in which the theme of heroism is shaped by the ideals of the Oghuz society. The basic case in the narrative is the conflict between father and son and the functioning of the weaver mother archetype as the solution to the conflict. The weaver mother archetype, built on beginning, creation, matriarchal power, fertility, abundance and the female's ability to weave webs, is a traditional bond between the child and the mother, connected to the umbilical cord. Guidance of the woman in the image of the mother weaver; it has vital functions such as giving life, processing life, and preparing the person for the social environment in the outside world. The weaver main archetype is the process of learning, discovering and continuing learning throughout life in order to achieve self-awareness. Getting to know life, accepting society and transition rituals are the basic themes of the weaver mother archetype. The woman, who is the weaver mother figure in the narrative, firstly calms her husband's anger in the motif of childlessness and inculcates tradition and the teachings of ancestors. The mother figure, in the form of the mother weaver, always has a functional importance in teaching spiritual and inner traditions. In the continuation of the plot, the birth of the child and Dyse Khan's rise to fame in the Oghuz society takes place with the weaver mother archetype. In the narrative of Boğaç Han, Son of Dyse Han, the female protagonist preserves the role of mother and wife with the image of the weaver mother, and resolves the negative situation and conflict process that develops during her son's first hunt as the image that spins and weaves the threads. The female character, as wife and mother, guides both father and son on their journey to self-awareness. She ensures that her son forgives his father and his wife awakens to the hostility of forty vile men. Boğaç Han assimilates, remembers and functionalizes the cultural codes woven by his mother. Cultural codes are understanding the importance of family, respecting ancestors/roots, showing loyalty to national values and complying with customs. By listening to his mother, Boğaç Han fulfills his duty and responsibility to be himself in a healthy way. The weaver mother archetype reproduces reality with the integrative function of the hearth cult in the father-son paradigm. The mother weaver image in the narratives is the expression of the female's construction and teaching processes by weaving. The weaver mother archetype symbolizes the process of the female building the masculine principle and the order of the universe/nature gaining meaning in the narrative of Boğaç Khan, Son of Dyse Khan. In the study, the main archetype of the weaver was introduced; the functions gained by the weaver mother archetype in the narrative were interpreted with the example of the narrative of Boğaç Khan, Son of Dyse Khan.

Keywords: Weaver mother, feminine energy, mother, Boğaç Khan, collective consciousness.

Giriş

Dede Korkut Kitabı, Türk toplumuna ait kültürel bellek hafızası olma değerini taşır. Anlatıların her biri, millî kimliği oluşturan atalar kültürünün yaşatıldığı özgün bir karaktere sahiptir. Dede Korkut hikâyeleri, bireyin iç dünyasına yaptığı sembolik yolculuğu ve onun ruhsal eylemlerini anlatırken, evrensel anlamda insanlığa da mesajlar veren ölümsüz bir hazinedir. (Şenocak, 2016: 1326) Türk kültürünün mitik hafızası olan bu anlatılar, Oğuz toplumunun değerler dünyasını ifade eder. Mitlerin kaynağını tabiat, tabiat kültürleri ve insan-tabiat etkileşimi/ilişkisi oluşturur. Doğa, kültür ve insan arasındaki ilişkiler ve etkilenmeler, düzenleyici ilkeler halinde kutsal mitik zamandan aslî zamana taşınır. Bu bağlamda Dede Korkut anlatıları, mitik zamandan aslî zamana taşınan topluma ait kültürel belleğin anlam kazandığı/sunulduğu estetik bir gösterimdir. Gösterge, bir işaretler; durum hakkında bilgi barındırır. Dede Korkut Kitabı'nın ilk anlatısı olan 'Dirse Han Oğlu Boğaç Han' anlatısında da Oğuz toplumunun değerler dünyası; mitolojik kökler, ritüeller ve normlar halinde aktarılır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısında baba-oğul ilişkisi, kadının yapıcı ve dokuyucu işleviyle dokuyucu ana arketipinin görünümüdür. Kadın kahramanlar, Dede Korkut anlatılarında güzelliği kadar erdemleriyle de millî kimliği oluşturan bir karaktere sahiptir. "Dede Korkut'ta, 'başım tahtı, evim bahtı, kadınım, direğim, dölüğüm' diye anılan kadınlar, herhalde evde, ya baş kadın veyahut da tek kadınlar olmalı idiler." (Ögel, 1988: 252). Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısında kadın, dokuyucu ana imgesiyle öncelikle eşinin yol göstericisidir. Daha sonra oğluna erginlenme yolculuğunda rehberlik eder. Maceranın son aşamasında baba ve oğul arasında kadının/dişinin dokuyuculuk imgesiyle olay basamaklarını çözüme ulaştırması anlatılır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısı, bu bağlamda üç olay halkası olarak dokuyucu ana arketipinin işlevlerini/fonksiyonlarını örneklendirir.

Arketipler, Ritüeller ve Dokuyucu Ana İmgesi

Arketipler ilk köken, asıl örnek, model ve kılavuz olarak tüm insanlar için ortak yaşantıları ifade eder. İnsanda doğuştan var olan ve yaşantılarla ortaya çıkan kadim bilgelikler olan arketipler, evrensel bir yaşam modelini işaret eden sembollerdir. Arketipler, kalıntı karakterini taşır; bağımsız olma ve yeniden ortaya çıkma özelliğine sahiptir. Telif edici figürler olan arketipler, insanlık tarihinin ortak davranış modelleridir. Arketipler, ortak bilinçdışına ait arkaik malzemelerdir ve arkaik malzemeler, anlatılarda kültürel kodlar halinde formlaşır. Arketiplerin sahip olduğu his ve idrak, insan/insanlık için ortak bir yaratımdır. "Arketip, bugünlerde çok fazla kullanılan bir sözcük; bir kaliteyi işaret eden bir tür steno, bir anlamda bireyden daha büyük, yine de her bireyin bir parçası olan, evrensel olarak kabul gören mit ya da simge. Kişisel yaşam ölççeğinden daha geniş olanına, yalnızca 'evrensel insan' olmakla kalmayabilen, fakat bütün biçimlerinde yaratılmış bir yaşamın temel yapısına dokunan, kendimize özgü insan varlıklarının yaşamını aşan ve içine alan 'evrensel bir yaşam biçimi'ne bir bağlantı sağlar." (Gilchrist, 1993: 17). İnsan yaşamında köken mitlerindeki ilk modellerle tekrarlanan ortak yapılar olan arketipler, insanoğlunun yaşamsal formlarını ve anlam arayışını içerir. Arketipler, mitlerle örölü kutsallaştırılmış evrensel ve ortak tecrübelerdir.

Ritüeller, insanın anlam arayışı yolculuğunun tabiata ait formlarla uyumlanması ve insanın düzeni inşa etme sürecidir. Arketipler ve ritüeller, birbirinin tamamlayıcısı ve göstergesi olma açısından önemlidir. Ritüeller aracılığıyla inanışlar, yeniden yaşanarak gelecek nesillere aktarılır. Ritüeller, inanış ve örnek model haline gelir. "Biçim ve içeriği itibarıyla kültürel etkilere açık olan ritüeller kültürel çeşitliliklerinin ötesinde sosyal yaşamda benzer ve ortak pek çok etkiyi yaratmaktadırlar. Ritüeller, her şeyden önce, sosyal bütünleşmenin önemli bileşenlerindedir. Temel karakterleri itibarıyla kolektif bir nitelik taşıyan ritüeller grubu bir arada tutmakta, dayanışmayı artırmakta, topluluğun kolektif şuurunu güçlendirmektedir. Uyum içinde tekrarlanan ritmik hareketler, grup üyelerinin birliktelik düşüncelerinin pekişmesine katkı sağlar. Ancak ritüeller, aynı zamanda, diğerlerinden de farklılığın sembolik ifadesi olmaktadır. Sonuçta ritüeller, temsil ettikleri topluluk ya da toplumlar için hem toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayan hem de onların diğer topluluk ya da toplumlardan farklılıklarını ortaya koyan bir kimlik tanımlayıcılarıdır." (Karaman, 2010: 232). Uyum ve denge, dinlerde ve ritüellerde korunan nihai bir amaçtır. Ritüeller, dinsel temeldeki değerlerden beslenir. Dinsel temeller kutsal kabul etme, gerçeklik atfı ve inanış haline getirme üzerinedir. Zihin/bilinç, durumu/süreci bu şekilde kodlar. Dinsel temellerde ikinci yaşam, ritüeller, yaratıcı büyük güç ve döngüsel çevrim esastır. Ritüeller, yaşamın bir döneminden diğerine geçişi sağlayan uygulamalardır. Yeniden onaylama/onaylanma işlevi bulunmaktadır. Hayatın doğasında var olan çatışma ve karşıtlıklar,

doğaya ait düzenle dengelenir. Ritüeller, yaşam döngüsündeki çatışma ve karşıtlıkları düzenleyici ilkelerdir; uyum içinde tekrarlanan ritmik hareketler, doğanın/tabiatın ritmine uyum sürecidir. Ayin ve kültürler aracılığıyla arketipler, yaşam içinde somut bir görüntü kazanırlar.

Dokuyucu ana arketipi, insanın kökenleriyle ve annesiyle olan ilişkilerinde hayata hazırlanma ve kendini bulma sürecidir. İnsanın gelişim aşamaları ve kendini bulma yolculuğunun kutsal figürü olan dokuyucu ana arketipi, hayat bağlarını ören gelenekler, toplumsal kurumlar, yuva, ocak anne vb. gibi yaşamsal işlevlere sahip bir rol üstlenir. “Dokuyucu ananın temel amacı dokumaktır; o, hayat bağlarını ören örgütleyici bir kadın figürüdür; bu sebeple ilk ipliklerinden biri anne ve çocuğu birbirine bağlayan hayat kordonu/göbek bağıdır. Bu analığın fiziksel temsilidir, ayrıca Gilchrist bunun ‘Beşiği sallayan dünyayı yönetir’ gibi yaygın söyleyişin de sembolü olduğunu belirtir. Edebiyat bilimci Mümtaz Sarıççek, Dokuyucu Ana’nın yuvayı kuran dişi olduğunu; en eski dokuyucu ana figürünün Odysseus’un karısı Phenelopia sayılabileceğini dile getirmektedir.” (Boza, 2020: 521). Anneliğin ilk imgesi, hayat kordonuyla ifade kazanan çocuk ve anne arasındaki bağıdır. Kadın, hayatı bir ip gibi eğiren ve ören dokuyucu figürdür.

Kahramana/bireye davranış kazandırma, kahramanın/bireyin kimlik gelişimini şekillendirme, anlatılarda dokuyucu ana arketipiyle vurgulanır. Kadının dişil enerjisi, yaşamın bağlayıcı ve dokuyucu vasıtasıdır. Dişil unsur, hayat sunan ve hayatı biçimlendiren kutsal varlıktır. Altay Yaratılış Destanı’nda yaratma ilhamını veren Ak Ana/Ene, dokuma işleviyle dünyanın yaratılmasını sağlayan enerjidir ve eril ilkeye yol gösterir. Dokuyucu ana arketipi dokuma mesleğiyle ilişkilidir. “Dokuma mesleği; birbirine bağlanacak iplikler, onları birleştirme becerisi ve oluşturulacak modeller hakkında bilgi gerektirir. Bu tek tek iplikler, rengin koyuluğu ya da gölgeleri kumaşın kalınlığı ya da inceliği gibi hammaddelerde hemen belirgin olmayan nitelikler yaratan bağlayan ya da koruyabilen yeni biçimler yaratılır; sepet, şal, elbise ve kilim bu yeni biçimlere örnektir. Bitmiş ürünün nasıl olacağını öngörmek için hayal gücüne gerek vardır, fakat aynı zamanda, süreci başlatmak ve bu süreci çabadan tasarruf ederek korumak için yeteneğe de gerek duyulur. Dokumak bu yüzden, burada geniş bir anlamda ele alınır ve dokuyucu ana hammaddeyi seçme, iplikleri yapma ve onları hızla üst üste bindirme sürecinin bir simgesidir. Aşk bağlarını bağlayan, günlük yaşamın modelini dokuyan ve son ipliğin kesileceği zamanı önceden gören örgütleyici kadın ilkesidir. El uğraşısı aracılığıyla, basitliği karmaşıklığa, karmaşıklığı da yeniden basitliğe çevirir. Her ayrı ayrı iplik basittir, ister pamuk, ister kamış, isterse çamur olsun. İşleme işi karmaşıktır ve ancak yalnızca gözle değil, yöntem ve beceri kullanımıyla yapılabilir.”(Gilchrist, 1993: 44). Dokuyucu ana arketipi, kutsal öğretilerde başlangıç ve dişi ruh olarak korunan bir imgedir. Dünya ve yaratılış üzerine köken mitinde korunan bu imge, eşdeğerlik ilkesiyle dişinin varlığı evrenin varlığıdır ilkesine koşutluk taşır. Bu durum, kutsal öğretilerde dişi ruh olarak belirlenmiştir; insanlık tarihinde ve anlatılarda korunan edebî temalarla sürdürülmüştür.

Dokuyucu Ana Arketipi ve Dirse Han Oğlu Boğaç Han Anlatısındaki Görünümleri/Görüntüleri

Dokuyucu ana arketipi, insanın göbek bağıyla bağlandığı anneden kazandığı ilkeler ve sonrasında kendini ve yaşamını inşa etme sürecidir. Kendini inşa etme süreci, anneye doğru şekilde iletişim kurma ve anneden sağlıklı bir biçimde bağımsızlaşma ilkesidir. Bu bağlamda Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısı, çocuksuzluk motifleriyle başlar. Olay örgüsünde çocuksuzluk ve bu durumun sonuçları maceranın temel sebebidir. Çocuk aile olma, bereket ve çoğalma sembolüyle dokuyucu ana arketipinin gösterim ve ifadesidir. Çocuğa verilen değer, ocak kutsalının da ifade biçimidir. Ev/ocak kurumu geleceğe kalmanın, aile olmanın ve soyun/milletin devamı anlamını taşır. Anlatıda Dirse Han, gittiği sünnet düğününde çocuğu olmadığı için ağılanır.

“...Kimin ki oğlu kızı yok kara otağa kondurun, kara keçe altına döşen, kara koyun yahnısından önüne getirin, yerise yesin, yemez ise dursun getsün, demişidi. Oğlu olanı ağ otağa ve kızı olanı kızıl otağa kondurun. Oğlu kızı olmayanu Allah Teala kargayuptur, biz dahu kargaruz bellü bilsün, demişidi.” (Gökyay, 2007: 25).

Aile toplantıları ve yemekler, toplumsal düzeni oluşturan mesajlarla bir değere sahiptir. Toplumsal yaşam ve aile içi düzende yiyecek ve sohbet ortamı, paylaşımın olduğu kültür kodlarıdır. Anlatıda sünnet düğününde Dirse Han’a sunulan yemek ve oturma düzeni, çocuksuzluğun bir lanet olduğu niyetinin gösterimidir. Oğuz toplumu niyetini, sembolik dili ifade eden oturma düzeniyle açıkça ortaya koyar. Yemek

sırasında renklerle ve oturma düzeniyle niyet ve etkin söylem/ideoloji, ifade edilir. Bu bölüm renklerle simgeleşen toplumsal statünün belirlenmesinde çocuğa verilen değerin ortaya konmasıdır. “Ak otağda oturan Bey’in geleceğinin aydınlık olacağı, kara otağda oturanın ise geleceğinin karanlık ve kapalı olacağı renklerle simgeleşir. Beylerin çocuklarının olup olmaması ya da çocuklarının kız ya da erkek olması Bayındır Han’ın otağında onlara gösterilen saygının derecesini belirler. Dirse Han’ın, çocuksuz olduğu için kara otağa oturtulması ve kara koyun yahnisi ikram edilmesi Bayındır Han’ın otağında soyun devamı için yapılan bir ikazdır. Dirse Han’ın kara otağa oturtulması durağan olan vakanın hareketli bir hale gelmesine neden olur.” (Şahin ve Şahin, 2019: 43-44). Çocuksuzluk, verimliliğin ve bereketin olmama durumudur; bu durum Oğuz töresine ve doğanın kanunlarına aykırıdır. Dede Korkut anlatılarında da verilen bu mesaj, kara renkle ifade edilir. Anlatıda geçen siyah/kara renk, ana renktir ve ana renkler kesinlik/kararlılık anlamı taşır. Pek çok kadim kültürün ritüellerinde siyah renk kısırlığın sembolüdür. Anlatıda bu olumsuz sürecin olumluya dönüşümü kadının dokuyucu ana işleviyle anlam kazanır. Dirse Han, gördüğü muamele sonucunda eşine gider ve kendisine yapılan muameleye karşı öfkesini dillendirir. Dirse Han’ın tutumu, kahramanda/bireyde eksik olan dokuyucu ana imgesinin dışavurumudur. Kadının dokuyucu ana kimliği, toplumla sağlıklı ve güvenli bağ kurmayı sağlar. Dokuyucu ana; yaşamı bağlarla saran, dokuyan, birleştiren ilksel kökendir. Dirse Han’ın toplum içindeki statüsünü ortaya koyan ilk durumda eşin rehberliği dokuyucu işlevle atalar kültürünün mesajlarını söylemleştirmektedir.

“Hay Dirse Han bana kazab etme;
İcinüp acı sözler söyleme,
Kalkubanı Dirse Han yeründen örüdürgil,
Ala çadurun yeryüzene dikdürgil,
Atdan aygır, deveden buğra, koyundan koç öldürgil,
İç Oğuzun, Taş Oğuzun beglerin üstüne yıgnak etgil;
Aç görseñ doyırğıl; yalıncağ görseñ donatğıl;
Borçluyu borcundan kurtarğıl;
Depe gibi et yığğıl; göl gibi kırmız sağdur;
Ulu toy eyle, hacet dile dua etdür,
Ola kim bir ağzı dualunun alkışıyla Tanrı bize bi yetmen iyal vere, dedi.
Dirse Han diş ehlünün sözüyle ulu toy eyledi, hacet diledi.
Attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kırdırdı.

İç Oğuz, Taş Oğuz beglerin üstüne yıgnak etti; aç görse doyurdu, yalın görse donattı; borçluyu borcundan kurtardı, depe gibi et yığdı; göl gibi kırmız sağdurdu. El getürdüler hacet dilediler, bir ağzı dualının alkışıyla Allah Teala bir iyal verdi, hatunu hamile oldu.” (Gökyay, 2007: 27)

Çocuk ve aile olma ödevleri, toplumsal statüye bağlı rollerin ve geleneklerin yaptırım gücüdür. Çocuk, aile olmanın gereğidir ve dokuyucu ana rolündeki eş, bu bilinçle çocuk arzusunun gerçekleşmesi için erkeğe yol gösterir. Çocuksuzluğu yok etmek için verilen öğütler, dokuyucu ananın gelenekleri temsil etme ve öğretme işlevidir. Geleneğin göstergesi olan iyilik yapma ve bağışta bulunma eylemleri sağaltma uygulamalarıdır. Boğaç Han anlatısında dua, ritüelleşmiş bir işlev olarak geçer ve dua ritüelleri, dokuyucu ananın görünüşleri arasındadır. Topluluk halinde yapılan büyük dua ritüelinde ihtiyaç sahiplerinin duası, iyiliği çoğaltan bir eylemdir. Bir ağzı dualının duası, dokuyucu ana imgesinin kök değerlerle/ata kültürüyle olan iletişimidir. Halkın dua etmesi, toplu bir ritüel ve grup terapisisidir. Dirse Han’ın eşi, bu bağlamda atalar kültüründen gelen evin/ocağın kutlu iyesidir. “Anlatmada adı verilmeyen bu eş ve anne tipi kocasının kırgın olduğu anda ona ters cevap vermeyen, aksine onu sakinleştirip, onun üzüntü ve kaygısını paylaşan kocasına yaşadıkları problem (çocuksuzluk problemi) konusunda çözüm bulması için akıl veren zeki bir kadın karakterdir.” (Ekici, 1999: 126). Dirse Han’ın eşi, şefkatli ve bilgili bir eştir. Dokuyucu ana arketipinin özelliği olan evin/ocağın/ailenin işlevsel karakteridir. “Dokuyucu ana’nın rolünün bir ipliği, bir bağı, erkeğin sunduğu ‘hammedde’den eğirmek olduğudur. Kadın sürecin bu kısmını oynamayı seçmezse, o zaman bağlantı devam etmez; ilişkinin biçimini büyük ölçüde yaratan kadınlardır.” (Gichrist, 1993: 49) Kadın, dokuyucu ana arketipi olarak eşine yapması gerekenleri hatırlatır. Kısırlığın/yoksunluğun yok edilmesi için adaklar yerine getirilir. Tanrıları memnun etme ve topluca dua edilmesi bugün birçok uygulamayla devam

eden köklü bir ritüeldir. Ritüellerde amaç ölümü, hastalığı, kısırlığı ve kötülüğü yok etmektir; güzelliği, şifayı ve hayatı yeniden inşa etmektir. Ritüeller aracılığıyla zor durumdaki kahraman/birey için şifa ve güzel temenniler sunulur. Atalar, bu şekilde davranmış ve bir rol model teşkil etmiştir. Çocuksuzluğun yok edilmesi için yapılacak uygulamalar, Türk toplumunun atalar kültürünü taşıyan kültür kodlarıdır ve yapılması zorunlu olan kök törenlerdir. Dua edilmesi, aş verilmesi, kadının dişil enerjisiyi kullanarak; olumsuzluğu sağaltma eylemidir. Yemek/aş vermek, Türk toplumuna ait bir kültür kodudur; toplumsal saygınlığı ve karşılığında kut kazanmayı sembolize eder. “Türk kültüründe insan sevgisinin ve insana verilen değer önemli bir yeri vardır ve bu duygu, beraberinde ‘misafirperverlik’ olgusunu da getirmiştir. Vermenin, paylaşmanın ve fedakârlığın sembolü olan Türk misafirperverliği, sosyal hayatın her aşamasında olduğu gibi sanat dünyasını da etkileyerek sinemanın, resmin, şiirin ve müziğin yanında halk edebiyatı anlatı türlerinde de yerini bulmuştur. Özellikle masal, hikâye, fıkra ve efsanelerde misafire verilen önem, ait olduğu Türk toplumunun psiko-sosyal yapısını da ortaya koymaktadır.” (Şimşek, 2014: 67). Türk toplumunun ayırıcı kimlik özelliklerinden biri de misafire/insana verdiği değerdir. Misafiri hoş tutma/ağırlama, toplumsal paylaşım ve saygınlık göstergesidir.

Sağaltma döngüsüyle, Dirse Han ve eşinin bir oğulları olur. Olay örgüsünde çocuk, on beş yaşına gelir ve ilk kahramanlığını gerçekleştirerek adını kazanır. Türk kahramanlık anlatılarında çocuk dünyaya geldikten sonra göbek bağından kopuş; ad alma ve kahramanlık göstermeyle somutlaşır. Boğaç Han anlatısında Boğaç’ın kahramanlığı ve ad alması, toplum içinde onanma ve statü kazanma aşamasıdır. Kahraman, boğayı yenerek toplum önünde var olduğunu ve eşiği geçtiğini ilan eder. Eşik öncesi adsız olan kişi/kahraman, eşiği toplumsal normlarla geçerek varoluş sürecini somutlaştırır. Toplumsal geçiş ritleri, doğum ve ölüm sembolüyle bir var oluş sunar. Anlatılarda erginlenme törenleri kahramanlık gösterme, av vb. törenler bu bağlama sahiptir. “Mitolojik yolculuğun asıl kahramanı olan bu arketipsel figür, kaderin seçtiği kişidir. Doğumunun öncesinden başlayan bir dizi olağanüstülüklerle diğer insanlardan ayrılan kahraman, yola çıkış-erginlenme-dönüş eksenli reel yolculuğu boyunca ruhsal olarak da doğum-ölüm-yeniden dirilme macerası yaşar. Yolculuğunu tamamlayan kahraman âb-ı hayatı bulmuş, iki dünyanın sırrına ermiş, kendiliğini tamamlamış insandır.” (Sarıçiçek, 2020: 30) kahraman olma ve ad alma erginlenme yolculuğunda birbirini tamamlayan aşamalarıdır. Olay örgüsünde yetişkinler alanına geçişi sembolize eden kahramanın ilk avı da önemli bir ritüeldir. Başkahramanın asıl sınavı, av töreni ve kırk namerdin Boğaç’ın kazandığı değeri ve statüyü yıkma sürecidir. Dirse Han’ın oğlu olma ödevi, av töreniyle taçlandırılacakken kırk namerdin ihaneti gerçekleşir. İlk avda oluşan çatışmayla kahramanın başına gelenler kaotik güçlerin etkisidir. Olay örgüsünde kaotik güçler kırk namerttir; onların hile ve tuzakları baba-oğul çatışmasının yaşanmasına neden olur. “Dede Korkut Kitabındaki birinci hikâyede, Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde de baba-oğul mücadelesi yer alır. Burada çatışmanın sebebi, Dirse Han’ın 40 yiğidinin Boğaç’a iftira etmesidir. Boğaç Han tarafından itibar görmeyen 40 yiğit, Dirse Han’a oğlu Boğaç’ın kendisini öldüreceğini söylerler. Bunun üzerine av sırasında baba-oğul arasında mücadele olur. Ancak bu hikâyede baba, oğulu ölümcül bir şekilde yaralar. Annesinin iyileştirdiği Boğaç bu defa tutsak olan babasını kurtarır.” (Ercilasun, 2007: 487) Beylerini fitneyle kışkırtan kırk namert, bu duruma duydukları öfkeyle beylerine ve Oğuz toplumunun değerlerine ihanet eder. “Burada Freud’un Ödip kompleksini hatırlatan bir durum vardır. Din ve cinsiyetle ilgili bir anlaşmazlık yüzünden oğul babasını öldürmüş ve onun yerine geçmiştir. Dede Korkut Kitabı’nda Dirse Han da oğlu Boğaç’ı ‘annesi ile sohbet etti’ diye bir savaş esnasında öldürmeye kalkar. Boğaç’ı ölümden annesi kurtarır.” (Kaplan, 1991: 22) Baba-oğul çatışması Ödip kompleksi olarak edebî eserlere yansır. Boğaç Han ve babası arasındaki gerilim/çatışma, av töreni üzerinden gerçekleşir. “Kahraman av ortamına dahil edilmişse, ya kendisinin ya da sevdiklerinin başına bir hal gelecek demektir. Av ortamı, kahramanı kendi içinden geçirerek adeta onu ilerideki esas mücadelelerden önce savaş taliminden, tatbikattan geçirir. Bu anlamda av ortamı, kahramanları önü ve sonu bilinen bir yola salmanın yanında, kahramanlığa da hazırlayan bir vasıtaya dönüşür.” (Abdula, 2012: 115) Kırk namert, Dirse Han’ı ihtirasa düşürerek oğluyla karşı karşıya getirir. Baba, öfkeyle oğlunun canına kast eder. Baba ve oğul arasında fitne yaratan olayın temelinde kadının hem eş için hem de oğul için kazandığı değerdir. Anne/eş, aynı zamanda güzellik imgesiyle estetik çatışmaya neden olur. Kırk namert, Boğaç Han’ın annesiyle sohbet edişini Dirse Han’a saygısızlık ve oğulun haddini bilmemesi olarak aktarırlar. Anne, dokuyucu ana imgesiyle oğlu için bir kutlama hazırlığı içindedir. Boğaç Han anlatısında oğulun ilk avı, anne için çok önemlidir. Oysa

baba Dirse Han'ı bu heyecanla görmeyiz. Oğulun ilk avı, toplumsal onanma ve taktir demektir. Oğlunun ilk avını kutsayan anne, evladının yetişkinler topluluğuna katılma sürecindeki ritüeller için hazırlık yapmış ve oğlunu beklemektedir. Oğlunu göremeyen anne koruyuculuk vasfıyla maceraya atılır. Dokuyucu ana rolündeki kişisel anne, eşine oğlunun akıbetini sorar:

“Karşu yatan ala dağdan bir oğul uçurdunsa degil mana Kamın akan yügrük sudan bir oğul akutdunsa degil mana Aslanıla kaplana bir oğul yedürdinise degil mana Kara donlu, azgun dinlü, kâfirlere bir oğul aldurdınisa degil mana.” (Gökyay, 2007: 32)

Eşinden cevap alamayan anne, kırk ince belli kızı yanına alarak evladını aramaya gider. Oğlunun yaralandığını görür. Boğaç Han'ın anne sütü ve dağ çiçeğiyle iyileştiği geçiş aşaması, annenin çocuk için eksik olan erginlenme ritüelini tamamlama aşamasıdır. Boğaç Han'ın ölümü yenme aşaması, kutsal bir sağaltmayla gerçekleşir. Burada da dokuyucu ana, oğula süt ve dağ çiçeğiyle şifa sunar; Boğaç Han, dokuyucu ananın sunduğu yeniden doğuş deneyimiyle iyileşir. Kişisel anne ve tabiat ana, kahramanın hayatını yeniden dokuyarak dişinin mitik bilinçteki sağaltma işlevini gerçekleştirir. Dokuyucu ana, kültür-doğa-şifa imgesiyle birlikte sevgi odaklı bir gelişim sağlar. Yaşam enerjisinin kaynağı doğadır. Dokuyucu ana doğa ve kökenle ilişkilidir.

Dokuyucu ananın eş rolüyle ördüğü dokuma işlevi; oğlu için rehberlik ve yol göstericilikle devam eder. Baba ve oğul arasında dişil enerjinin karşılığı olan kadın, eş ve anne rolüyle çatışmanın kaynağı olur. Av sırasındaki olaylar bu durumun sonucu olarak gerçekleşir. Avlanma erkeklerin güç kurma, üstünlük elde etme güdüsüdür. “Erkeklerin hayvanlarla köksel bağlantısı güç denemesidir -avlanarak, ya da hayvanlarla mücadele ederek onlara egemen olmak. Kadının yöntemi tanımak ve evcilleştirmektir. Gerçekten de, ilk evcil hayvanların, erkek avcılarının kadınların büyütmesi için eve getirdikleri yabani yavrulardan kaynaklanmış olabileceği düşünülüyor.” (Gichrist, 1993: 84) Av ve güç gösterisi, baba ve oğul arasında kötülüğün ortaya çıkışıdır. Kötülüğün kaynağı sorunu, Dede Korkut Kitabında insanî evrene özgü kılımarak çözümler. Kötülük Tanrı'dan, doğadan ya da felekten değil, bizzat insanın kendi zaafı ve düşüncesizce hareket etmesinden gelir. Boğaç'ın anası Kazılık dağının eteğinde yaralı oğlunun başında, başa gelen kötülüğün nedenini Kazılık Dağı'na hasrederken, Boğaç kötülüğün dağdan değil, babasının gafletinden kaynaklandığını ifade eder. (Yıldız, 2018: 76) Boğaç Han'ın annesine verdiği cevapta babadan gelen kötülük ifade edilir.

Boğaç Han'ın yolculuğunda annesi, hammaddeyi/oğulu alır; işler ve bir rol model halinde inşa eder. Tamamlanmış ve bitirilmiş bir sonucu ifade eden dokuyucu ana arketipi, yaşama dair doğum öncesinden başlayarak kişisel ve fiziksel gelişimin sürmesinde iplikleri dokur ve bireyi/kahramanı tüm yönleriyle inşa eder. “Bu ilk ipliklerin en ilkeli, anneyi çocuğa bağlayan göbek bağıdır. Bu bağ, bebeğin rahme bağlandığı ve sertleştiğinde doğuma kadar tüm besinini aldığı güçlü, esnek, bükümlü bir iptir. İki canlı bir kordonla birbirine bağlanır ve bu bağ zamanından önce koparsa, biri ölür. Yaşamın bu temel gerçeği öğretti ve mitlerde, diş ruhuna içkin olarak belirlenmiştir.” (Gichrist, 1993: 45) Dokuyucu ana imgesi, içgüdüsel olan ve doğum öncesinden başlayan bağların kurucu unsurudur. Çocuk ve anne arasındaki bağlar, ilkel ve saf var oluş düzeyini sembolize eder. Göbek bağı, anne ve çocuk arasındaki kopmaz ve güçlü ilişkinin sembolüdür. Yaşam boyunca göbek bağı ve bebek arasındaki ilişki gibi süreklilik gösteren yaşamı ve insanı dokuma, dokuyucu ana arketipinin sağladığı bir armağandır. “Yeni yaşamı sıkı sıkı tutan ve bu dünyaya getiren bağ, bir kadının bedeninden oluşturulur. Olasılıkla, şimdiye dek tanık olduğumuz en güçlü insan bağıdır bu. Göbek bağı analık bağının fiziksel temsilidir, fakat kuşkusuz bu bağın işlediği başka yollar da vardır. ‘Beşiği sallayan dünyayı yönetir’ çok yaygın bir deyiştir. Çocuğu annesine bağlayan duygusal ve akılsal bağ genellikle çok güçlüdür ve fiziksel doğumdan sonra da devam eder. Kişilik oluşurken, yedi ya da sekiz yaşlarına kadar, çocuk annesiyle, ya da çocuğun yaşamındaki anne figürü kimse onunla yakından özdeşleşmiştir. Anneye danışmadan çok az şey yapılır, anne de, kendi payına, çocuğun duygularını içgüdüsel olarak paylaşır ve hattâ çocuk göz önünde olmadığı zaman ne yaptığını telepatik olarak bilir. Dışsal simgesi göbek bağı olan ve iki varlık ayrılana dek, annelik bağıyla beslenmeyi sürdüren simbiyotik bir ilişkidir bu.” (Gichrist, 1993: 45-46) Simbiyotik kavramı, biri diğerinin bedeninde yaşayan iki varlığın birbirine bağımlı olduğu durumdur. Anne ve çocuk arasındaki ilişki bu bağlama sahiptir. Kadın/anne; dokuyucu ana işleviyle oluşturma, bağlama ve güçlendirme gibi ilişkilerin örülmesinde taşıyıcı unsurdur. Dokuyucu ana arketipinde anneye ilişki, hayatın her aşamasında görülen itkisel bir güç ve gereksinimdir.

Boğaç Han'ın öyküsünde anne, hem oğlu hem de eşi için baba-oğul ilişkisini düzenleyen/yöneten etkin bir karakterdir. Kadının ocağın kurucusu olması, evin ve aile birliğinin sembolü olması dokuyucu ananın işleviyle ilişkilidir. Anne, dokuyuculuk işleviyle aile birliğinin güvencesidir. Oğlunu gelenek ve kut bağlamında yönlendirir. Kökenine dönüş, atalar bilinci ve töreye uyma ereğini Boğaç Han'a hatırlatan anne, bu süreçte kültürel bellekteki dokuyucu ana rolünü üstlenir. Boğaç Han'ın annesi eşine ve oğluna karşı ipleri eğirme, dokuma ve bağlama işlevini kazanır. Boğaç Han, av töreni ve sonucunda gelişen olaylarda, etik değerler konusunda bir duraksama yaşar. Dirse Han'ın eşi, baba ve oğul arasındaki kopukluğu 'dokuyucu ana' imgesiyle yeniden dokur. Oğlunun yaralarını sardıktan sonra baba ve oğul arasındaki fitneyi oğluna aktarır.

“Görür müsün ay oğul neler oldu? Sarp kayalar oynanmadın yer obruldu; Elde yağı yoğiken senün babanun üstüne yağı geldi. Ol kırk namerd babanun yoldaşları babanı tutdular; Ağ ellerin ardına bağladılar; Kıl sicim ağ boynuna taktılar. Kendüler atlu, babanı yayak yürüttüler; Alubanı kalın kâfir ellerine yöneldiler; Hanum oğul, kalkubanı yeründen örü durgıl; Kırk yigüdün boyuna algıl; Babanı ol kırk namerdden kurtargıl Yürü oğul, baban sana kıydıyısı sen babana kıymagil, dedi.” (Gökyay, 2007: 35).

Boğaç Han ve annesi arasında doğumdan önce başlayan dokuyucu ana imgesi/bağı, bireyin/kahramanın sağlıklı gelişimi için zorunlu bir durumdur. Dokuyucu ana figürü; evladına aile olma birliğini, Oğuz töresini ve millet olma ödevlerini kökeni ifade eden kolektif bilinç olarak sunar. “Boğaç Han anlatması sürekli olarak üç bütünlük, yani bireyin, ailenin ve toplumun bütünlüğünün önemini vurgulamaktadır. Anlatma, bir toplumun ayakta durabilmesinin, sağlıklı bir şekilde bir arada yaşamasının temel şartı olarak, bireyin kendi içinde, ailenin kendi içinde ve de toplumun kendi içinde bir bütün oluşturmasının gerekliliğini anlatmaktadır. Bireyin, ailenin ve toplumun birlik ve bütünlüğünü zedeleyen durumlar anlatma içinde çeşitli olaylarla örneklenmekte ve bunların çözümleri üzerinde durulmaktadır.” (Ekici, 2001: 53) Dirse Han'ın eşi öykü boyunca sakindir. Eşinin ve oğlunun öfke durumlarında bilgelik ve öngörü yetisiyle aile içindeki öfke, kırgınlık ve çatışma durumlarında çözümü sağlar. Dirse Han, kaba kuvvetle hareket ederken kadın kahraman/eş, zekâsını kullanarak olay örgüsünü yönlendirir. “Anlatmada Dirse Han'ın hanımı, çok fazla rolü olmayan biri gibi gözükse de, aslında, çıkan her sorundan kurtulma ve anlatmanın temel fikri olan birlik ve bütünlük fikirlerinin vurgulanması tamamen bu kadının düşünce, tavsiye ve davranışları sayesinde gerçekleşmektedir. Bir bakıma, Oğuz aile ve toplum hayatında kadının yeri ve önemi ve de görünmeyen bir el gibi her şeyi düzenleyen asıl kişi veya kişilerin Oğuz kadınları olduğu, kısacası Oğuz aile bilinci ve aile kavramı bu kadın etrafında yoğunlaştırılmıştır. Dirse Han'ın duyarsızlığına karşı, oğlu için, başka bir ifadeyle aile bütünlüğü için çırpınan bir anne söz konusudur. Böyle bir anne, tabii ki, oğlunun canını kurtarmak için her şeyi yapacaktır.” (Ekici, 2001: 58) Anne, oğlunun yaralarını sararken bir taraftan da oğula geleneğin/törenin sunduğu sosyal hayata ve toplumsal değerlere bağlılık ödevlerini hatırlatır. Anne, sosyal ödev ve rollerin öğrenilmesinde de dokuyucu imgedir. Yaratılmış her canlı için başlangıç, dişi olan kadın ve kadının özellikleriyle kökene dair bir varoluş sürecidir. Bu durum anasoyluluk ilkesinin ve dokuyucu ana imgesinin ortak özelliğidir. Anasoyluluk, manevî ve komünitaryen bir karakter taşır. Komünitas, anasoylu atalar özellikle de anne imgeleri tarafından sembolize edilir. (Turner, 2018: 119) Boğaç Han, annesinden öğrendiği değerlerle dişil-eril bütünlüğünü tamamlar. Türk kültüründe anayanlılık özellikler toplumu var eden ortak değerlerin kazanımıdır. Anayanlılık sembolünde Boğaç Han'ın babasıyla karşı karşıya kaldığı durum buna örnektir. Boğaç Han babanın güçlü otoritesi karşısında anayanlılık tarafını sembolize eden anne imgesine sığınır. Dağ çiçeği ve anne sütü bu şekilde anne arketipinin ve anayanlılık ilkesinin koruyuculuk vasfını ortaya koyar. Boğaç Han'ın annesi, dokuyucu imgeyle yaşama hazırlayan göbek bağı imgesidir. Boğaç ve annesi arasında içgüdüsel olan anne-çocuk ilişkisi, annenin dokuyucu kimliğidir. Dişil enerji, eril enerjiyi güçlendirerek karakterin/kişiliğin açığa çıkmasını ve güçlenmesini sağlar. Hem baba hem oğul annenin/eşin sağduyulu şefkatli yaklaşımıyla gerçeğe/öze ulaşır. “Anlatıda, Dirse Han'ın karısı, sıkıntılı dönemlerde, gerek kocasına gerekse oğlu Boğaç'a öğütleri ile destek olur. Bu açıdan kocasının tutsak olduğu dönemde aldığı kararlarla yönetimdeki otorite boşluğunu tamamladığı gibi Boğaç'ı yönlendirici öğütleri ile de sosyal kontrol sağlayıcı bir anne/kadın arketipi görünümündedir.” (Deveci, 2016: 45) Kadın, ocak kültürüyle dişil enerjinin ve yaşamın yaratıcı ilhamıdır. Dokuyucu ana arketipi, insanın/kahramanın hayatında öğrenilmiş kök koddur; bu durum tinsel ve içsel geleneklerin öğrenilmesi gibidir. Dokuyucu ananın işlevi iletişim üzerinedir; çocuk ve anne arasındaki iletişim öğrenci-öğretmen

arasındaki bağa benzer. Boğaç Han'ın öyküsünde etkin bir güç olan annelik ve anne arketipi önemli bir varoluş gücüdür. Dirse Han ve oğlu arasında yaşanan kaos durumu öfke ve hiddetin dışavurumudur. Anne/eş, anlatının başından sonuna kadar denge durumunu sağlar. Boğaç Han'ın macerasında babaya duyulan öfke ve nefret duyguları, annenin dokuduğu kültürel kodlarla yeniden saygı ve sevgiye evrilir. Oğuz toplumunda baba figürünün ve ocağın sürekliliği geleneklerin ve toplumsal normların bir sonucudur. Aile ve ocak, geleceğe kalmanın felsefik okumasıdır. Anne, oğulun ihtiyacı olan gücü ve aile kurumunun değerler aktarımını dokuyucu imgeyle yeniden oluşturur. “Diğer taraftan, aile bütünlüğünü korumada kararlı bir tavır sergileyen Dirse Han'ın hanımı ise, kocasının başına gelenleri öğrenince, daha önce oğlunu kurtarmak için çırpınırken, şimdi de kocasının derdine düşer, ancak bu defa yalnız değildir. Aile ve toplum bütünlüğünün önemini kavrayan oğlula birlikte ve kocasını kurtarmaya gitmesi için oğlunu ikna etmede zorlanmaz.” (Ekici, 2001: 58) Bütünlük fikri, aile mensuplarının bir arada olmasıyla başlar. Birey, aile ve toplum bütünlüğünde dokuyuculuk rolüyle anne figürü görülür. Dokuyucu ana arketipi, kahramanın/toplumun tıkanan bilinci için yol gösterici bir figürdür. Dede Korkut anlatılarında babalar ve oğullar arasındaki ilişki aile olma ereği, soy birliği ve atalar kültü şeklinde köklü bir gelenektir. Oğullar, babalarının adıyla var olur ve bu addan aldıkları güç, saygı ve bilinç işlenir. Atalar kültürünü doğuran bu süreç dokuyucu ana arketipinin rehberliğiyle ezeli ve Ebedî bir temaya dönüşür. Yaşamı dokuyan, gelenekleri ve kültürel belleği besleyen hafıza olma dokuyucu ananın kök kodlardaki görünümüdür.

Sonuç

Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısında kahramanın doğumu, ad alması ve varoluşsal bir kavram olan erginlenme töreni vurgulanır. Boğaç Han'ın büyüme, olgunlaşma ve kimliğini kazanma süreci dokuyucu ana arketipiyle işlev kazanır. Dokuyucu ana arketipi, kişinin/kahramanın yaşamında ileriye dönük bir rol ve süreklilik taşır. Kişinin doğumundan itibaren yaşama uyum süreçlerinde aktif olan kişisel anne, dokuyucu ana figürüyle/arketipiyle sembolize edilir. Ailenin belleği haline gelen dokuyucu ana geçmiş, şimdi ve gelecek bağlamıyla yaşamın/hayatın temel belleğidir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısında anne, bu arketipin işlevsel karakteridir. Anlatıda anne, dokuyucu ana arketipinin işleviyle kahraman ve babası arasındaki çatışmayı çözer. Boğaç Han'ın bağımsız bir birey olma sürecinde aile ve toplum algısını içselleştirmesi annesinin dokuyuculuk işleviyedir. Anne, evladının/kahramanın gelişim aşamalarını sağlıklı bir süreçle geçirmesini ve erginlenmesini sağlar. Anlatıda aile, kültür, atalar ruhu ve erginlenme sınavının öğrenilmesi dokuyucu ana arketipinin görüntüleridir/görünümüdür. Öyküde oğulun ilk avı, babayla çatışma süreci ve bireyleşme aşamaları dokuyucu ananın işlev kazanmasıdır. İpliği eğiren ve dokuyan kadın, anne ve eş rolüyle evin/ocağın bütünlüğünü sağlayan bir rol üstlenir. Boğaç Han, erilin/babanın/normların verdiği baskı ve bunalımları dışının/annenin işlevsel rolüyle yener. Kişinin gelişiminde doğasına dönüş, değerlerine sığınma, güçlenerek evrilme soy/boy kültüyle sunulur. Sağlıklı gelişim anneye kurulan sağlıklı iletişimle olgunlaşma, büyüme ve bağımsızlaşmadır. Anlatıda dokuyucu ananın yaşamı dokuması, gelenekleri önceleyerek kültürel belleğe ait hafıza olma yönü vurgulanır. Boğaç Han dokuyucu ananın sunduğu rehberlikle erginlenme ritüelini başarıyla tamamlar. Toplumsal rol ve ödevleri annesinin dokuduğu değerlerle kendisine rehber edinir. Anneden güvenli/sağlıklı kopuşunu/ayrılışını ve topluma katılma ödevini tamamlar. Dokuyucu ana, göbek bağının kesileceği zamanı belirler. Dokuyucu ana bireyi inşa eden, değerleri öğreten ve benlik bilincinde kimlik kazandıran bir arketiptir.

Kaynaklar

- ABDULLA, K. (2012). *Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- BOZA, B. (2020). “Halide Edib’in Ateşten Gömlek, Yeni Turan ve Vurun Kahpeye Adlı Eserlerinde Arketipsel Bir Kadın Figürü: Dokuyucu Ana”, *Millî Mücadelede Cephe Gerisi ve İstiklâl Yolu Gençlik Sempozyumu Bildirileri* 17-20 Ekim 2019 Çankırı, s.519-544.
- DEVECİ, M. (2016). “Sosyal Psikoloji Açısından Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu Anlatısında Kolektif Davranış Belirleyicileri”, *Dede Korkut Okumaları* (Editör: Ramazan Korkmaz), s. 27-48, İstanbul: Kesit Yayınları.
- EKİCİ, M. (2000). “Dede Korkut Kitabında Kadın Tipleri”, *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni*, Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları, s.123-138.

- EKİCİ, M. (2001). “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Anlatmasında Bireysellik ve Toplumsal Bütünlük”, *Milli Folklor*, C. 7, S. 52, s. 50-59.
- ERCİLASUN, A. B. (2007). *Makaleler/Dil-Destan-Tarih-Edebiyat*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GICHRIST, C. (1993). *Dokuzlar Çemberi* (Çev.: Şen Süer Kaya), İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- GÖKYAY, O. Ş. (2007). *Dedem Korkut’un Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KAPLAN. M. (1991). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KARAMAN, K. (2010). “Ritüellerin Toplumsal Etkisi”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 21, s. 227-236.
- ÖGEL, B. (1988). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- SARIÇİÇEK, M. (2020). *Modern Kahramanın Mitolojik Yolculuğu*, İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- ŞAHİN, V. ve ŞAHİN A. (2019). *Epik Dünyanın Kurmaca Mitosu Dede Korkut Anlatıları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ŞENOCAK, E. (2016). “Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü Destan’a Arketipsel Bir Yaklaşım” (Editör: M. Ekici vd.). *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi “Dede Korkut ve Türk Dünyası” (Çeşme-İzmir, 19-23 Ekim 2015) Bildiriler Kitabı*, Cilt 3, s. 1313-1328, İzmir: Ege Üniversitesi.
- ŞİMŞEK, E. (2014). “Türk Halk Anlatılarında ‘Misafirperverlik’ Olgusu ve Psiko-Sosyal Açından Değerlendirilmesi”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 2(4), s. 67-83.
- TURNER, V. (2018). *Ritüeller Yapı ve Anti-Yapı* (Çev.: Nur Küçük), İstanbul: İthaki Yayınları.
- YILDIZ, M. (2018). “Siyaset Felsefesi Açısından Dede Korkut Hikâyeleri”, *Bilig*, S. 86, s. 65-88.